

102360

6/4 - 1940

- VI MÅTTE KJEMPE

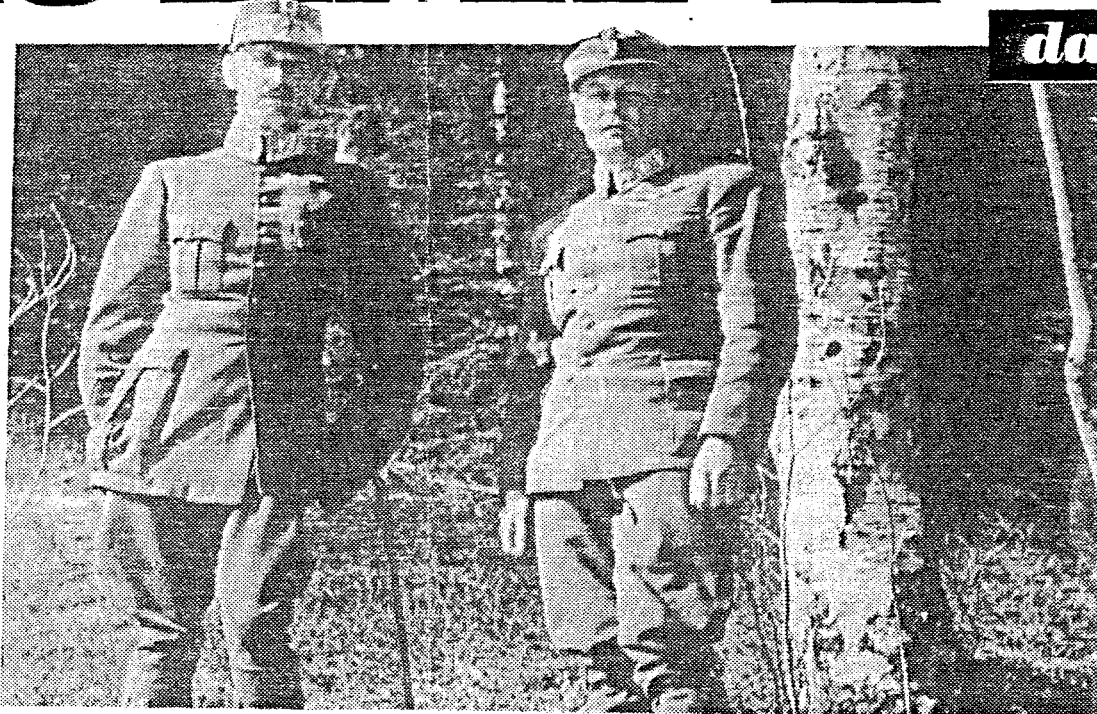
Kong Olav
om april-
dagene 1940

Av IVAR JOHANSEN, NTB.

— Personlig var jeg aldri i tvil om at det var riktig å kjempe. Dette sier Kong Olav om det tyske angrepet på Norge 9. april 1940, et angrep som ifølge Kongen kom like overraskende på ham og hans familie som på de fleste andre.

Kong Olav var den gang Norges kronprins og en ung mann på 36 år. I et intervju med NTBs medarbeider Ivar Johansen forteller Kongen om de vanskelige og viktige beslutninger som måtte tas fortløpende.

— Jeg for min del ble først klar over alvoret i situasjonen etter å ha hørt på radio om

begitt seg inn i Sverige når de nettopp hadde besluttet at Norge skulle fortsette å kjempe.

— Ja, det er riktig. Om jeg ikke nettopp uttalte det offisielt, så sto det for meg at det var det eneste riktig å gjøre. Det gikk ikke an å stikke av fra det hele etter at vi hadde bedt ungdommen om å la seg mobilisere og mens handelsflåten stilte seg på alliert side i kampen mot Tyskland. I ettertid kan vi vel si at den beslutning som ble tatt var riktig.

— Var Deres Majestet aldri i tvil om at det var riktig å kjempe?

— Nei, jeg personlig var det ikke.

Kong Olav understreker at dette også var hans holdning da kampene i Norge måtte oppgis og Konge og Regjering ville gå i eksil i London. Som kjent ble dette nødvendig etter at de allierte hadde sagt fra at de måtte trekke seg ut av Nor-

kvelden 8. april. Først da fikk jeg høre det som sto i Aftenpostens aftennummer om at det tyske troppetransportskipet «Rio de Janeiro» var senket utenfor Lillesand om formiddagen. Ingen hadde fortalt meg om det, og avisen ble ikke brakt ut til meg på Skaugum. Situasjonen var jo spent, og jeg lyttet på radio utover ettermiddagen og kvelden, men av en eller annen grunn kom ikke denne nyheten fram i norsk radio. Jeg fikk vite om den etter å ha svitsjet over til Danmarks radio etter de første kveldsnyhetene i NRK, forteller kong Olav

Gjorde oss klare

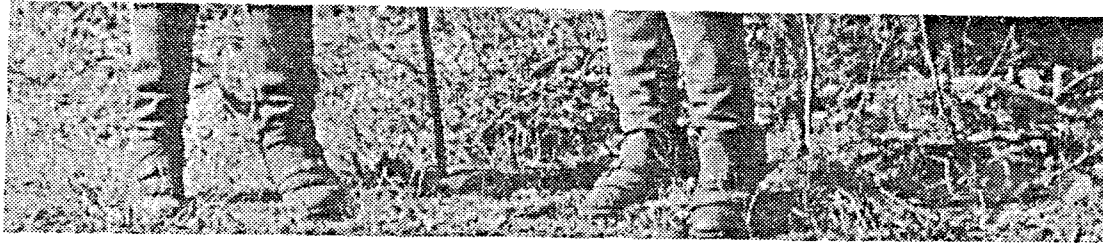
— Men da nyheten om «Rio de Janeiro» kom, forsto jeg at det kunne bli krig i landet vårt. Og da begynte vi med en gang å gjøre oss klare og forberede oss på en slik situasjon. Utover natten kom etter hvert mer illevarslende meldinger, og vi pakket og gjorde oss klare for den eventualitet at Kronprinsfamilien måtte forlate Skaugum. Det skjedde improvisert. Noen evakuering var ikke planlagt på forhånd.

— Hadde Deres Majestet tenkt at det skulle bli nødvendig for Kongefamilien å søke tilflukt i utlandet?

— Nei, i hvert fall ikke en så dramatisk evakuering som det faktisk ble. Kronprinsessen og barna måtte allerede natten til 10. april evakuere via Hamar og Elverum over grensen til Sverige.

— Hvordan reagerte familien?

— Den tok det pent. Min hustru var sterk, og tre barn i alderen ti til tre år forsto vel ikke så meget av det hele.

PÅ FLUKT: Kong Haakon og kronprins Olav ved bjerka i Molde, bildet som symboliserer den norske viljen til motstand.

Foto: PER BRATLAND

Kanskje var det til og med litt spennende til å begynne med.

Brevveksling

Kronprins Olav hadde ingen direkte kontakt med sin familie i de to månedene han og hans far måtte føre en omflakkende tilværelse under felttoget i Norge:

— Vi utvekslet brev, men hadde ingen telefonforbindelse, forteller Kongen.

— Regjeringen avviste det tyske ultimatum 9. april om morgenen og gjentok sitt nei dagen etter. Enkelte historikere har pekt på at den militære situasjonen lå slik an at det ville ha vært mer realistisk å gi etter for de tyske kravene?

— Når regjeringen fastholdt sitt nei på Elverum 10. april, tror jeg det avgjørende var at tyskerne krevde at Quisling skulle utnevnes til statsminister. Nesten alt annet ville ha vært bedre enn å godta et slikt krav.

Enighet

— Kong Haakon selv sa jo også et klart nei, helt uavhengig av regjeringens standpunkt. Var dette spørsmålet og spørsmålet om Kongen vil-

le sette sin stilling inn på at Quisling ikke ble statsminister drøftet mellom Konge og Kronprins?

— Ja, før min far bega seg fra Nybergsund til Elverum for å møte den tyske sendemannen snakket vi sammen, og vi var helt enige om det standpunktet, sier Kong Olav.

Kong Haakon la sitt standpunkt fram for regjeringen etter møtet med den tyske sendemannen. Det gikk ut på at det tyske kravet om en regjering Quisling måtte avvises. Hvis regjeringen på selvstendig grunnlag ville akseptere det, var det intet annet for Kongen å gjøre enn å si fra seg tronen «for seg og sitt hus». Regjeringen sluttet seg enstemmig til Kong Haakons nei, og kamplinjen var valgt. Dagen etter kom så de voldsomme luftangrepene på Elverum og Nybergsund i et forsøk på å rydde Konge og Regjering av veien.

Nasjonal selvaktelse

— General Runge refererer i sin beretning om felttoget i Norge en samtale med kong Haakon i Tromsø like før avreisen til London i juni 1940. Da uttaler Kongen at det ikke

bare var hensynet til landets frihet og selvstendighet, men like meget hensynet til nasjonens selvaktelse, som var avgjørende for at han valgte motstandslinjen.

— Ja, jeg tror nok det spilte en stor rolle for min far. Vi var ofte inne på det i våre samtaler den gang.

— I Innbygda i Trysil 12. april vurderte konge og regjering om de skulle søke tilflukt i Sverige eller trekke seg vestover mot kysten. Hva var grunnen til at det siste alternativet ble valgt?

— Det var den naturlige veien å dra hvis vi ikke ville la oss internere i Sverige.

— Ble det sagt direkte fra at dere ville bli internert om dere gikk over grensen?

— Nei, men vi måtte anta at det kunne komme til å skje på grunnlag av den reaksjon vi fikk fra svensk side.

Kunne ikke stikke av

— Det er blitt fortalt at Deres Majestet på det tidspunkt sa at det ville ta seg dårlig ut om konge og regjering hadde

ge.

Største skuffelse

— Hva var den største skuffelsen Deres Majestet hadde i de dramatiske ukene i 1940?

— Det var da felttoget i Nord-Norge ble oppgitt. Det var en veldig skuffelse da de allierte meddelte at de ikke lenger kunne holde sine styrker i Norge og den militære motstanden måtte oppgis.

— Hva var den største tilfredsstillelsen under kampene i Norge?

— Militært sett var det den fremgangen vi hadde i Nord-Norge som kulminerte med gjenerobringen av Narvik. Ellers var det den trassige innstillingen vi fant overalt, og ganske særlig i Nord-Norge. Viljen til å yte noe, eventuelt ofre var meget sterk.

— Hvilke lærdommer mener Deres Majestet vi som folk bør trekke av det som skjedde i 1940?

Farlig isolasjon

— At det er farlig å isolere seg utenrikspolitisk slik vi gjorde det i slutten av mellomkrigstiden. Det førte nok til at det store flertall av det norske folk ikke var innstilt på at vi kunne bli angrepet. Det var en innstilling som det på kort sikt ikke var mulig å endre, dette at det kan hende hos alle andre, men ikke hos oss.

— Vi må alltid ha for øyet at ting kan hende, og at det kan hende uventet og fort. Se bare på hvor raskt begivenhetene i Øst-Europa utvikler seg.

— 1940-generasjonen sier «aldri mer 9. april». — Det synes jeg er en god rettesnor å ha, sier Kong Olav.